

Pentti Laasonen

* 24.12.1928 † 14.10.2016

SUOMEN JOHTAVA kirkkohistorioitsija, emeritusprofessori Pentti Laasonen kuoli äkillisesti Helsingissä 14. lokakuuta 2016. Hän oli syntynyt Kiteellä 24. joulukuuta 1928 maanviljelijäperheeseen. Viimeisessä kirjassaan *Kadonnut isoäiti ja Pietarin vetovoima* (2015) hän vihjaa myös papilliseen sukutaustaansa.

Laasonen kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1949 ja valmistui teologian kandidaatiksi 1954, jolloin hän aloitti pedagogisen uransa ensin Outokummun yhteiskoulun ja siten oman koulunsa Savonlinnan lyseon uskonnon, sielutieteen ja filosofian vanhempana lehtorina. Pitkän opetustyön sivutuotteena syntyi yhdessä Kauko Pirisen kanssa kirjoitettu lukion kirkkohistorian oppikirja (1969), josta otettiin toistakymmentä painosta.

Pedagogiselle kokemukselle ja kyvyille oli käyttöä myös yliopistossa, jossa ne kuuluivat harvan professorin ydinosaimiseen. Laasonen hoiti teologisen tiedekunnan virkoja vuodesta 1973 alkaen, viimeksi Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian professuuria 1980–1991. Opiskelijan mieleen on jäänyt hänen luennoillaan ja seminaareissaan vallinnut kiireetön ja vapaa ilmapiiri, ”mutta asiassa edettiin aina”.

Väitöskirjansa alkusanoissa Laasonen kiittää opettajaansa Aarno Maliniemeä, joka ”vielä Helsingistä virkaan lähdettyäni lämpimän rohkaisevalla tavalla kehotti minua jatkamaan opintojani”. Tällaista rohkaisua tämä professori jakoi harvoin. Jatko-opintonsa Laasonen aloitti 1962 Maliniemen seuraajien Kauko Pirisen ja Mikko Juvan legendaarisessa lisensiaattiseminaarissa. Hän kuului sen tuottamiin ensimmäisiin tohtoreihin ja väitteli vuonna 1967 Pohjois-Karjalan kirkollista elämää Ruotsin vallan aikana käsittelevällä teoksella. Jatkotutkimus vuodelta 1971 ulotti saman teeman talvisotaan saakka. Teos *Novgorodin imu* (2005) vastaa kysymykseen, miksi ortodoksit muuttivat 1600-luvulla Käkisalmen läänistä Venäjälle. Tutkimus kumoaa yleisen – ja sitkeästi toistetun – käsityksen luterilaisten harjoittamasta pakkokäännytyksestä ja uskonvaihinnasta. Itäiseen Suomeen liittyy myös Laasonen viimeinen teos, mestarinäyte siitä miten historiaa tutkitaan ja kirjoitetaan.

Vanhakantaisen ja jatkuvasti esitetyn näkemyksen mukaan ”puhdasoppisuuden ajan” kirkkoa leimasi oikeaan oppiin ja kirkkokuriin keskittynyt ”kuollut” uskonnollisuus. Laasonen osoitti tämän käsityksen vääräksi ja antoi aikakaudesta koko-

naiskuvan kirjoittamalla 1600- ja 1700-lukuja koskevan osan *Suomen kirkkohistoria*-teokseen, elämäkerrat Johannes Gezelius vanhemmasta ja nuoremasta sekä lukuisia artikkeleita saksalaisesta ja suomalaisesta ortodoksian ajasta ja pietismistä. Hän johti vanhemman suomalaisen oppihistorian tutkimusryhmää, joka sai aikaan uraa uurtavia tuloksia kirja- ja yliopistohistorian alalla.

Laasonen viihtyi saksalaisessa tutkimusmiljöössä. Hän kuului kansainvälisen pietismin tutkimuksen keskuksen *Interdisziplinäres Zentrum für Pietismusforschung der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg neuvottelukuntaan ja kirjoitti Pohjoismaita ja Suomea koskevat osuudet laajaan standarditeokseen *Geschichte des Pietismus*. Wolfenbüttelin Herzog August Bibliothekissä vietettyjen tutkimusjaksojen tuloksena syntyi Saksan luterilaisten, kalvinistien ja katolilaisten välisiä keskusteluja koskeva *Luterilaisuus Rooman ja Geneven välissä 1577–1690*. Keskustelut eivät yleensä olleet vihanpitoa, vaan ne käytiin sovittelevassa hengessä, eikä sopukaan ollut kaukana. Siihen päästiin neuvottelijoiden mukaan silloin, ”kun järjestetään niin hyvin valmisteltu uskon- tokeskustelu, ettei vastustajille jää muuta neuvoksi kuin tunnustaa erehdyksensä”.*

Tällaista keskustelua ei ole vielä järjestetty. Oman näkemyksensä luterilaisuuden identiteetistä Laasonen esitti kirjasessa *Yhteisellä tiellä: luterilainen kirkko jakamattoman perinteen kantajana* (2011). Siinä on enemmän ja selkeämmin esitettyä asiaa kuin monissa komiteatyönä valmistelluissa ekumeenisissa asiakirjoissa.

Suomalaisen Tiedekatemian jäseneksi Laasonen kutsuttiin 1983. Hän toimi yhden kauden teologisen tiedekunnan dekaanina, johti vuorollaan puhetta Suomen historiallisessa seurassa ja Suomen kirkkohistoriallisessa seurassa. Hän suostui jälkimmäisen seuran kunniajäseneksi, vaikka kieltäytyikin professoreille yleensä lankeavasta kunniamerkistä, juhla kirjasta ja muotokuvasta. Hän karsasti ja naureskeli niin akateemista kuin molempien kansankirkkojen piirissä ilmenevää pönäkkyyttä ja itsevaltaisuutta.

Kouluajoilta alkanut ystävyys äidinkielen lehtoriksi sittemmin valmistuneen Ainnon (o.s. Larikka) kanssa johti avioliittoon, jota kesti 64 vuotta. Vuoden 2017 teologisen tiedekunnan tohtorinpromootioon Laasonen olisi osallistunut riemutohtorina. Hänet muistetaan humanina, itsestään ääntä pitämättömänä, lämpimänä ja helposti lähestyttävänä opettajana ja työtoverina.

*Simo Heininen
Kyllikki Tiensuu*

*Kuva:
Mikko Ketola*